

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	313
Land:	Somalia
Kilde:	Migrationsverket
Titel:	Säkerhetssituationen, Al Shabaab och klanskydd i södra och centrala Somalia
Udgivet:	25. maj 2011
Optaget på baggrundsmaterialet:	15. august 2011

2011-05-25

Säkerhetssituationen, Al Shabaab och klanskydd i södra och centrala Somalia.

Rapport från utredningsresa till Nairobi 26 mars - 3 april 2011

Innehåll

1.	English summary.....	5
1.1.	The civilian population.....	5
1.2.	Al Shabaab	5
1.3.	Recruitment	6
1.4.	Training camps	6
1.5.	Leaving Al Shabaab	6
1.6.	Persons at risk.....	6
1.7.	Impunity	7
1.8.	Marriages to Al Shabaab members	7
1.9.	Clan protection	8
2.	Inledning	10
2.1.	Bakgrund	10
2.2.	Avgränsning	10
3.	Den politiska situationen inom TFG	10
4.	Säkerhetssituationen.....	11
4.1.	Februarioffensiven.....	11
4.2.	Situationen för civilbefolkningen	12
4.2.1.	Mogadishu.....	12
4.2.2.	Områden utanför Mogadishu	12
4.3.	Resa i södra och centrala Somalia.....	13
5.	TFG och annan milis motståndare till Al Shabaab	13
5.1.	Miliserna.....	13
5.2.	Barnsoldater.....	13
6.	Al Shabaab	14
6.1.	Om Al Shabaab	14
6.2.	Rekrytering till Al Shabaab	16
6.2.1.	Formerna för rekrytering och hur de varierar över tid.....	16
6.2.2.	Rekrytering av flickor och kvinnor	17
6.2.3.	Namn	17
6.3.	Träningsläger.....	17
6.4.	Al Shabaabs milis	17
6.5.	Lämna Al Shabaab	18
6.6.	Hot från Al Shabaab	19
6.6.1.	Riskprofiler	19
6.6.2.	Hotens struktur	19
6.7.	Straffrihet.....	20
6.8.	Äktenskap med medlemmar i Al Shabaab	20
6.9.	Kvinnors situation	22
6.10.	Könsstympning	23
7.	Klansystemet och klanskydd.....	23
7.1.	Om klansystemet och klanskydd.....	23
7.2.	Områden utanför Mogadishu som inte kontrolleras av Al Shabaab 25	
7.3.	Områden utanför Mogadishu som kontrolleras av Al Shabaab	25
7.4.	Mogadishu	26
8.	Yttrandefrihet	27

9. Sjukhus och läkare	27
Källförteckning	28
Förkortningar.....	28
Förklaring av ord.....	29

Om rapporten

Denna rapport är skriven i enlighet med EU:s allmänna riktlinjer för framtagande av landinformation (2008). Informationen har noggrant granskats, utvärderats och bearbetats under en begränsad tid. Sammanställningen gör inte anspråk på att vara uttömmande och bör inte tillmätas exklusivt bevisvärde i samband med avgörandet av ett enskilt ärende. Om en specifik händelse, person eller organisation inte nämns i rapporten innebär inte detta att händelsen inte har ägt rum, eller att personen eller organisationen inte existerar. Informationen i rapporten återspeglar inte nödvändigtvis Migrationsverkets officiella ståndpunkt i en viss fråga och det finns ingen avsikt att genom rapporten göra politiska ställningstaganden.

1. English summary

The Swedish Migration Board has, together with Landinfo, the Norwegian Country of Origin Information Center, carried out a fact finding mission to Nairobi, Kenya with the aim to update and deepen information concerning southern and central Somalia. Focus was on clan protection, the security situation and conditions in areas controlled by Al Shabaab. The delegation interviewed sixteen experts, representatives from authorities, and organizations in Nairobi between 28th of March and 2nd of April 2011. Unless otherwise stated, the report compiles and analyzes the information given in these interviews. Due to the security situation the delegation did not have the opportunity to go to the south and central parts of Somalia. The international organizations in the area lack international staff stationed in Somalia. The sources the delegation interviewed are based in Nairobi but have close contact with Somalia, mainly through colleagues on site in southern and central Somalia and to some extent through own shorter visits in the area. It is in this context important to note that the delegation did not receive first-hand information. The delegation will report in different ways in Sweden and Norway respectively, but have before publishing shared the information with each other. This is a summary of the main findings in the Swedish report and analysis.

1.1. The civilian population

The situation for the civilian population depends on the area. In Mogadishu there is indiscriminate shelling, which affect residential areas, between Transitional Federal Government (TFG) and the African Union Mission in Somalia (AMISOM) on one hand and Al Shabaab on the other. In war zones outside Mogadishu casualties are reported to a lesser extent, but despite being underreported the number of casualties are lower outside Mogadishu. In areas where Al Shabaab has control their strict and rigorous regulations, albeit unpopular, bring safety to the people. In Al Shabaab areas businessmen and NGO's are heavily taxed and there is fear of the regime among the people. There are harsh punishments, including corporal punishment, for criminal offences. In areas controlled by Al Shabaab outside Mogadishu the fighting does not affect people. With the February Offensive 2011 the conflict has affected parts of Gedo and Lower Juba and control over territory has changed. The biggest challenge for the civilian population outside the war zones is the drought with the subsequent food and water shortages.

1.2. Al Shabaab

Al Shabaab has during recent years changed attitude towards the clans. Some subclans have alliances with Al Shabaab. People from minority groups can advance within Al Shabaab, a possibility they normally do not have within a clan administration. Al Shabaab is weakened after the August Offensive 2010. Foreign fighters have to a large extent left Somalia, Al

Shabaab is in need of money and due to the pressure from the conflict they have changed their way of acting in certain aspects.

1.3. Recruitment

Al Shabaab still prefers to recruit young boys, preferably between 12 and 16 years of age. They usually put them under pressure to do their duty as Muslims and brainwash them. Another aspect is that having one or two men in a militia is a way to support a family, making the pay check an incitement to join the Al Shabaab militia. Al Shabaab also uses the clans to recruit by demanding the clans to provide them with a certain number of boys. Boys from clans with an alliance with Al Shabaab are more at risk of this sort of recruitment if the boy is where his clan is. However, they still recruit people from minority groups in the areas controlled by Al Shabaab. When Al Shabaab is under pressure, for instance during the February Offensive 2011, it has occurred that they have taken boys from schools or buses by force. On these occasions it has also happened that grown-up men, on rare occasions even elderly men, have been recruited by force. Girls are recruited to Al Shabaab's intelligence. Girls and women are also expected to contribute by donating jewelry, and to cook and entertain the fighters by marrying them.

1.4. Training camps

Al Shabaab has training camps which are run by the foreign fighters. The camps are indoctrination centers where the recruited stay up to half a year. They are not allowed to leave the centers, receive visitors or use mobile phones. Injuries are treated in the camps. The possibility to leave the training camps without permission is almost non-existent.

1.5. Leaving Al Shabaab

There are good possibilities to desert from the front line at night. Generally Al Shabaab is no longer that interested in finding people who have deserted. They have less capacity to control the whole process and their focus is to keep those who are in the militia. In Mogadishu the deserters pass over to TFG controlled area where they need to avoid the risk of being considered a spy. Those who choose to go back to the home area of their clan, which is controlled by Al Shabaab, risk drawing attention to themselves as newcomers. Usually deserters go abroad. Those who have deserted and are detected by Al Shabaab will most likely be killed without trial. When it comes to boys up to the age of sixteen it is common that they are whipped instead.

1.6. Persons at risk

Persons at risk of being targeted by Al Shabaab are persons within TFG, members of parliament, local chief of police, human rights activists, persons from NGO's and civilian society and charismatic persons who have the possibility to create a public opinion. Local staff working with organizations connected to the West or organizations funded by the West are also at risk of being targeted by Al Shabaab. Being a newcomer to an

area controlled by Al Shabaab can put you at risk of being suspected to be a spy. Ordinary people living in areas controlled by Al Shabaab do not in general have problems with them unless Al Shabaab can accuse them of doing something wrong. Those who have sold or rented video films can have problems with Al Shabaab locally, but Al Shabaab would probably not trace them if they moved elsewhere.

Normally Al Shabaab threaten before they take action. If you comply, the threats will cease. Those who in the eyes of Al Shabaab have committed a serious crime will not get a warning. If Ahmed Abdi Godane, the top leader of Al Shabaab, and his inner circle plan to kill somebody it will not be known in advance.

1.7. Impunity

Al Shabaab members can generally act with impunity. The reason is that they read Sharia and the decrees from Al Shabaab like the devil reads the Bible and use them to get access to sex and other personal gains. In that way the decrees open up for assaults. The actions of Al Shabaab members can be explained and become legal according to Sharia.

1.8. Marriages to Al Shabaab members

Regarding marriages to Al Shabaab members Sharia is followed but pragmatically adapted to the situation. For example, they ask the father of the girl/woman before marrying her, but if he does not agree to the marriage they will marry the girl/woman anyway. Al Shabaab will consider the father as an infidel because he does not want to give his daughter to an Al Shabaab member and that means that he does not support Jihad. His opinion does not count as he is considered an infidel. The couple will go through nikah¹ but the girl's/woman's father or another male relative will not give their consent. In the eyes of Al Shabaab it is still a valid marriage.

Girls and women are given as brides to the fighters. The phenomena will increase in times when Al Shabaab has a bad economy because the marriage can be used as a complement to payment. Those who are going to leave the training camps marry before leaving for the front line. In principle, it is free sex for the Al Shabaab fighters but it is legalized through marriage. There are families who give their daughters to Al Shabaab of their free will, something which is more common among the minority groups. Al Shabaab fighters get paid every month and it is good for security reasons to be married to an Al Shabaab member. It could be compared to the Black Cat² marriages, although this has religious overtones.

¹ Nikah is a contract that the bridegroom enters with the bride or the bride's legal guardian.

² Black Cat was earlier a phenomena when a woman from a minority group, mainly from reer hamar, of free will or by force married a man from a strong majority clan, e.g. hawiye – habr gedir. The marriage could provide the woman's family with a certain amount of security while the son-in-law to a large degree controlled the economy of his family-in-law which provide him with quite a large portion of the family's finances. The families of these women gave their son-in-laws the nickname Black Cat.

Al Shabaab practices *dumaal*³ with a new twist when the widow to an Al Shabaab fighter is married off to another Al Shabaab fighter. The *iddah* period⁴ is respected. If the woman says no to the marriage she will be killed. Her family has no say in the matter unless they have a high Al Shabaab officer in the family.

Already married women can be taken to marry Al Shabaab members without divorcing their husbands but it is very unusual. Women whose husbands have abandoned them for more than four months have the right to ask for an annulment of the marriage. There are rare examples of when a man has been away from his wife and an Al Shabaab then has annulled the marriage and married the woman.

1.9. Clan protection

During 2007/2008 the clan protection was undermined. Since 2009 the clans' possibilities to act have improved. The clan protection is generally still weak but it is complex and varies depending on several factors. First distinction has to be made between areas controlled by Al Shabaab and areas controlled by other administrations. Mogadishu has a special situation and should be looked at separately.

In areas outside Mogadishu which are not controlled by Al Shabaab the clan protection works for persons from the area residing in the area. Newcomers will be received depending on if their sub-sub clan and *diya-paying*⁵ subclan is in the area. Persons who have been away for a longer period of time without maintaining their social network will probably not have access to clan protection.

In areas outside Mogadishu controlled by Al Shabaab, the clan's possibility to provide protection for an individual depends on the issue, what positions in the society the involved persons have, which connections there are to persons within Al Shabaab, which economical position the involved persons have, if the persons have had negative attention from Al Shabaab earlier, if the village/town is strategically important to Al Shabaab, if the local leader of Al Shabaab is from the area and the local clan or not, and on the power balance between the clan and Al Shabaab.

Regarding political, ideological or religious issues the clan has very limited, close to no, possibilities to negotiate with Al Shabaab. In other issues the

³ *Dumaal* is in the Somali tradition. It is when the widow marries the deceased husband's brother.

⁴ The *iddah* period is in the Sharia. When the husband divorces his wife he must refrain from any sexual intercourse for the duration of the *iddah* period, which is a period of three menstrual cycles or three months in the case of women who no longer menstruate. At the end of this time, the marriage is terminated.

⁵ *Diya* is blood compensation paid by one *diya-paying* sub clan to another. A *diya-paying* sub clan is the social unit which is collectively responsible for their security and has an obligation to compensate other sub clans for damage that their sub clan has caused them.

clan may have influence over the decision of Al Shabaab. In strategically important places Al Shabaab's control is harder and the clan's influence is almost non-existent. The clan system has bigger chances of working if the local leader of Al Shabaab is from the area. The closer connection there is to Al Shabaab through clan or family the greater the possibility to have some influence. The possibility for the local leader of Al Shabaab to meet with the clan's demand depends on the issue and if it is high-profiled or not. If superior Al Shabaab leaders have knowledge of the issue the clan's possibilities to influence decrease.

Mogadishu is divided in an area controlled by Al Shabaab and an area controlled by TFG and AMISOM. Mogadishu is different as in 2007/2008 the clan protection stopped working in the city. The population is from different clans and generally no clan can claim influence in a certain area. The clan militia is gone with the exception of the abgal militia. In the southern parts of Mogadishu like Hamar Weyne, Hamar Jabjab and Medina there is a large abgal population, but there are also other clans residing in the area. The clan protection may work in relation to abgal in Mogadishu, but for the rest of Mogadishu there are many clans and it is difficult for any particular clan to provide protection. In areas in Mogadishu controlled by Al Shabaab the clan's possibility to provide protection for an individual is depending on the factors mentioned above. If the local Al Shabaab leader is from the part of town where he is working the clan may have influence. In Mogadishu, where clans are weak, even ties of friendship can be used to influence. The fact that the clans in general have weak positions in the town and that Mogadishu is the strategically most important town for Al Shabaab should be considered. The town is ruled strictly by Al Shabaab's decrees. This makes the clan protection in Al Shabaab controlled areas of Mogadishu very weak.

2. Inledning

2.1. Bakgrund

Migrationsverket har den 26 mars – 3 april 2011 tillsammans med Landinfo, den norske utlendingsforvaltningens landinformasjonsenhet genomfört en utredningsresa till Nairobi, Kenya i syfte att inhämta uppdaterade och fördjupade kunskaper om situationen i södra och centrala Somalia. De områden som stod i fokus för resan var klanskyddet, säkerhetssituationen samt förhållandena i områden kontrollerade av Al Shabaab.

2.2. Avgränsning

Delegationen genomförde sexton intervjuer med experter och företrädare för myndigheter och organisationer i Nairobi under tiden 28 mars – 2 april 2011. Rapporten baserar sig om inte annat anges på den information som framkommit under utredningsresan. Källorna anges i källförteckningen, en del av dem är anonymiserade för att de inte ska riskera att pekats ut. Rapporten är en analys och sammanställning av den information som inhämtats.

På grund av säkerhetsläget i södra och centrala Somalia hade delegationen inte möjlighet att resa in och på plats studera situationen. Situationen i landet förhindrar också i stor utsträckning internationella organisationer att verka där. I den utsträckning organisationer är på plats saknas internationell personal stationerad i södra och centrala Somalia. De källor som delegationen talat med befinner sig i Nairobi men har en tät kontakt med Somalia genom framförallt kollegor på plats i södra och centrala Somalia och i vissa fall genom egna kortare besök. Det är mot denna bakgrund viktigt att beakta att den information delegationen fick del av under besöket i Nairobi inte är förstahandsinformation.

Delegationen avrapporterar den inhämtade informationen på olika sätt i respektive land, men har innan publicering delat rapporteringen med varandra. Föreliggande rapport är Landinformationsenhetens sammanställning och analys av den inhämtade informationen.

3. Den politiska situationen inom TFG

Övergångsregeringen (Transitional Federal Government, TFG) är inne i en period som präglas av den nuvarande övergångsperiodens utgång den 20 augusti 2011. TFG har inte levererat under den här perioden och beskrivs generellt som oduglig. Presidenten, premiärministern och talmannen har visat bristande förmåga att genomföra konkret arbete som ämbetet kräver. Ministerierna består av en person, en minister, och är långt ifrån fungerande myndigheter. Till övergångsperiodens slut skulle exempelvis en konstitution ha skrivits och val skulle hållits. Ingetdera har presterats och det ter sig utsiktslöst att det kommer att ske före övergångsperiodens utgång. Under

2011 har de interna maktstriderna intensifierats, vilket lett till att om möjligt än mindre energi har lagts på att uppnå de mål som TFG har. Tydligast är den maktstrid som står mellan president Sheikh Sharif Sheikh Ahmed och talmannen Sharif Hassan Sheikh Adan, men positioneringen inför tiden efter 20 augusti 2011 är utbredd.

TFG har alltid varit svag och är om möjligt än svagare nu. Splittringen och avsaknaden av en enhetlig linje att arbeta efter är påtaglig. När inte ledningen fungerar resulterar det i en administration utan kurs och viljan att lyda överordnade minskar till förmån för att hantera frågor efter eget gottfinnande.

4. Säkerhetssituationen

4.1. Februarioffensiven

Den offensiv som TFG genomförde i februari 2011 var planerad att genomföras med sex fronter. Utöver Mogadishu skulle offensiven även innebära att de med TFG allierade gick in i

- nordvästra Gedo via Dollow i syfte att fortsätta mot Luuq och från Belet Hawo i syfte att ta sig mot Baidoa i Bay,
- mellersta Gedo via Ceel Waaq i syfte att fortsätta mot Baardheere,
- genom Juba planerades offensiven gå från Diif i syfte att nå Kismaayo,
- in i Hiiran mot Beledweyne och
- in i Galguduud mot Dhusamarreeb.

Offensiven har när detta skrivs lett till att TFG och Afrikanska Unionens fredsbevarande styrkor (AMISOM) tagit två distrikt i Mogadishu från Al Shabaab, bland annat några strategiska punkter såsom mjölkfabriken och fd försvarsministeriet. TFG/AMISOM hade inte lyckats att ta kontroll över den strategiskt viktiga Bakaramarknaden men däremot delvis lyckats skära av försörjningslinjerna till marknaden. I Gedo, och i viss mån även i Juba, har milis lojal med TFG eller i vart fall motståndare till Al Shabaab och i vissa områden med stöd från etiopiska armén tagit vissa områden.

I Hiiran inleddes inte offensiven och i Galguduud var den mycket kortvarig och utan framgång.

Vad gäller vilka grupper som har kontroll över vilka områden hänvisas till exempelvis Migrationsverkets månadsvisa uppdateringar av situationen i Somalia.

Februarioffensiven används som begrepp framförallt av TFG och den politiska sfären. Somalierna själva upplever den generellt sett inte på samma sätt – att områden byter regim har under de senaste tjugo åren blivit vardagsmat.

4.2. Situationen för civilbefolkningen

4.2.1. Mogadishu

I Mogadishu är kriminaliteten lägre i områden som kontrolleras av Al Shabaab jämfört med de områden där TFG har kontroll eller inflytande. En anledning är att TFG inte ingriper så länge man inte motsätter sig TFG. En annan anledning är att TFG:s egna soldater är odisciplinerade och det förekommer att de med straffrihet begår brott såsom utpressning, rån och våldtäkter. Det är svårt att veta om övergreppen är systematiska. Flera källor uppger att så är fallet medan andra är tveksamma till hur många förstahandsuppgifter det egentligen finns till uppgiften.

I Mogadishu förekommer urskillningslös beskjutning. TFG och AMISOM har tillgång till större vapen och skjuter med granater när de blir beskjutna. Al Shabaab beskjuter från bostadsområden som de sedan lämnar och när TFG och AMISOM besvarar elden resulterar det i att de så gott som dagligen avsiktligt beskjuter bostadsområden i Mogadishu. AMISOM saknar kunskap om varifrån de beskjuts. Det är en del av Al Shabaabs strategi för att vända civilbefolkningen mot TFG och AMISOM. I stridszoner utanför Mogadishu rapporteras om civila döda och skadade i mindre omfattning, men även bortsett från underrapporteringen går antalet inte att jämföra med antalet i Mogadishu. Striderna påverkar vardagslivet bland annat genom att ekonomin påverkas och att varor inte kommer fram.

4.2.2. Områden utanför Mogadishu

Även utanför Mogadishu levererar Al Shabaabs strikta och rigorösa bestämmelser säkerhet åt befolkningen även om reglerna inte är omtyckta i de breda folklagren. Affärsmän, även de som har en liten affärsrörelse, och NGO:er som är närvarande i Somalia beskattas hårt. Det finns en rädsla hos befolkningen som lever i den strikta regimen och brott straffas hårt. Kroppsstraff, såsom piskning och amputering, förekommer.

Utanför Mogadishu i områden som kontrolleras av Al Shabaab är inte stridigheter något som normalt påverkar vardagen för civilbefolkningen. I och med februarioffensiven har under våren 2011 stridigheter blossat upp i delar av Gedo och Nedre Juba. För vidare information om säkerhetsläget hänvisas till andra uppdateringar, exempelvis Migrationsverkets månadsvisa rapporter om säkerhetsläget i Somalia.

Det största problemet som civilbefolkningen utanför stridszonerna har för att klara sin överlevnad är torkan med påföljande mat- och vattenbrist. Den påverkar både de bofasta och nomadbefolkningen och svårast att klara omständigheterna har barn under fem år och de äldre. Hjälporganisationerna har små möjligheter att nå de behövande och de problem som torkan medför gör att människor tar sig till städerna för att få tillgång till mat och vatten. Trots stridigheterna i Mogadishu kommer internflyktingar, framförallt kvinnor, barn och äldre, som flyttar från mat- och vattenbrist dit.

4.3. Resa i södra och centrala Somalia

Civilbefolkningen kan resa, och reser, i södra och centrala Somalia även om det är förenat med risker. Det kan vara frontlinjer som måste passeras. Civilbefolkningen kan röra sig inom det område som kontrolleras av Al Shabaab. Att komma som ny till ett område som kontrolleras av Al Shabaab medför risk att bli anklagad för spioneri. Mest riskabelt att resa i områden kontrollerade av Al Shabaab är det för unga män och i viss mån kvinnor. Mot bakgrund av Al Shabaabs behov av pengar så är den som reser relativt säker så länge denne kan betala. Det är tämligen lätt att ta sig till Kenya och det pågår smuggling från hamnen i Kismaayo till såväl Kenya som Etiopien.

Att i Mogadishu röra sig mellan det område som kontrolleras av TFG och det område som kontrolleras av Al Shabaab är svårare. Den största risken är att befinna sig på en plats där skottlossning utbryter.

Vägspärrar förekommer såväl i som utanför Mogadishu. Det finns också exempel, som i Gedo, där Al Shabaab tagit bort tidigare existerande vägspärrar. Det finns dock också uppgifter om att det förekommer vägspärrar även i områden som kontrolleras av Al Shabaab. De som sysslar med handel stoppas vid vägspärrar för att betala skatter för sina varor, det gäller såväl lastbilar som enskilda personer som sysslar med affärer i mindre skala. Exempelvis får kvinnor som säljer ved betala skatt vid vägspärrar. Det finns flera vägspärrar på sträckan Mogadishu – Marka. Det händer att vägspärrar i områden som kontrolleras av Al Shabaab bemannas av barn så unga som tolv år. I en del områden går det att resa med väpnad eskort, men inte i alla.

Somaliska kvinnor reser i ökad omfattning men inte ensamma. Det skulle vara att be om problem att som kvinna resa ensam. Kvinnor reser i grupp eller med en manlig släkting oavsett vem som kontrollerar området. I lokalsamhället på väg till marknaden är det möjligt att kvinnor inte behöver manligt sällskap för att ta sig dit, men det kan finnas lokala variationer.

5. TFG och annan milis motståndare till Al Shabaab

5.1. Miliserna

TFG:s styrkor har en låg nivå av samordning. De lider av dåligt ledarskap och soldaterna betalas inte regelbundet. Detta leder till brist på vilja hos TFG-soldaterna att göra sitt jobb. TFG har problem med desertörer i tämligen stor omfattning. Det finns oenighet och interna maktkamper inom TFG:s styrkor och mellan de miliser som är lojala med TFG. Bakom varje framsteg för TFG finns en utländsk trupp, AMISOM eller etiopiska armén, ensamma förmår TFG inte att prestera militära framgångar.

5.2. Barnsoldater

I Mogadishu finns barnsoldater på gatorna även i det område som TFG har kontroll i eller inflytande över. Det finns ett tiotal miliser som stödjer TFG

men som TFG inte har direkt kontroll över. TFG hävdar att de inte kan göra något åt att dessa miliser använder barnsoldater. Unicef har rest in i Mogadishu och utbildat TFG som hävdar att man inte har barn i sina egna styrkor. Det är oklart om den uppgiften är korrekt.

6. Al Shabaab

6.1. Om Al Shabaab

Al Shabaab är tämligen väl organiserat och har en genomtänkt strategi, men det finns interna konflikter i ledningen och lokala variationer av hur Al Shabaab i vissa avseenden fungerar. Al Shabaab kan delas upp i tre huvudsakliga fraktioner. En fraktion i Mogadishu som i huvudsak är baserad på hawiyeklaner. En fraktion i Bay och Bakool som har ett stort inslag av rahanweyneklanen och en fraktion i Juba. Jubafractionen har kontroll över hamnen i Kismaayo och är ekonomiskt starkast. I Bay och Bakool har rahanweyneklanen och i Gedo hade i vart fall före februarioffensiven 2011 darood – marehan ett visst inflytande i egenskap av klan som en större sammanslutning. Individer kan inte utmana Al Shabaab.⁶

Al Shabaab är en dynamisk organisation som förändras efter förutsättningarna. De har under senare år förändrat sitt förhållningssätt gentemot klanerna. För att få sitt genombrott använde sig Al Shabaab av starka element i samhället såsom starka klaner och ekonomiskt starka affärsmän. Samtidigt som man använde sig av de starka klanerna riktade man in sig på att förstöra klanstrukturen som sådan genom att attackera äldste, genomföra attacker maskerade och låta personer från den klan som skulle attackeras genomföra attacken. De stora affärsmännen som inledningsvis gav ekonomiska bidrag till Al Shabaab och inte längre gör det hotas nu. Många av dem bor på Shamo hotell i Mogadishu och törs inte längre ta sig runt i Mogadishu utan en stor säkerhetsapparat runt sig. Nu stöds Al Shabaab av affärsmän i mellanskiktet som exempelvis finns på Bakaramarknaden i Mogadishu, men även i Marka, Baraawe och Kismaayo. Utmed kusten är det främst de ljushyade benadirgrupperna och lokala svagare klanlinjer som stödjer Al Shabaab. En del underklaner har en allians med Al Shabaab. Det gäller bland annat hawiyeklanerna duduble, murosade, ayr, salebaan, hawadle och galjel men även administrationen i Himan och Heeb⁷. Personer från minoritetsgrupper kan avancera inom Al Shabaab, en möjlighet de normalt inte har i en klanadministration. Samtidigt som Al Shabaab ger personer från minoritetsgrupper den möjligheten kvarstår t.ex. den gamla traditionen i Baidoa att personer från vissa minoritetsgrupper inte har tillåtelse att ta vatten från samma ställe som personer från rahanweyneklanen.

⁶ Se avsnitt Klansystemet och klanskydd för vidare analys om variabler för att bedöma individens möjlighet att agera mot Al Shabaab genom klanen.

⁷ Listan med klaner som har en allians med Al Shabaab är inte uttömmande.

Al Shabaab är sedan augustioffensiven 2010 försvagade. Utländska stridande har i stor utsträckning lämnat Somalia. De utländska Al Shabaabmedlemmar som är kvar finns i ledarskiktet och samarbetar tätt med Al Shabaabs ledare Ahmed Abdi Godane, också känd som Mukhtar Abu Zubeyr. Det var tidigare de utländska stridande som skötte administrationen. De har lärt upp de somaliska Al Shabaabmedlemmarna som i de utländska stridandes frånvaro får sköta detta, bland annat löneutbetalningarna. Al Shabaab är också i behov av pengar. Det senare har gett upphov till samarbete med sjörövarna i Harardheere för att öka Al Shabaabs inkomster. Även andra sätt att öka inkomsterna förekommer. Vägspärrar fanns förut inte i Al Shabaabkontrollerat område men är nu ett sätt för Al Shabaab att bättra på sina inkomster. Al Shabaab tjänar också pengar genom de nya påbud om kvinnors klädsel som kommer. Påbuden innebär att kvinnorna behöver köpa nya kläder för att anpassa sig och det tyg som klädseln ska vara i säljs bara av Al Shabaab. Al Shabaab har också i en del områden infört att zakat⁸ ska betalas på boskap. Detta föranledde nomader att lämna området och ta sig till områden som inte kontrolleras av Al Shabaab. En del av penningöverföringarna från diasporan går till Al Shabaab

I situationer där Al Shabaab är pressade förändrar de sitt beteende. När de av olika anledningar förlorat många stridande och är militärt pressade ändras rekryteringsmetoderna och de militära metoderna. Al Shabaab har i och med februarioffensiven i allt större utsträckning gått över till gerillakrigföring enligt hit-and-run-metoden. När ekonomin är pressad hittar man nya sätt att finansiera verksamheten.

Stora delar av Al Shabaabs högsta ledning kommer från klanen isaaq. I de lokala administrationerna förekommer personer från alla klaner och minoritetsgrupper. Al Shabaab roterar personalen i sina lokala administrationer frekvent, ungefär var tredje månad. Det sker även i små orter. Al Shabaabmedlemmarna bor med lokalbefolkningen och de lokala Al Shabaabledarna gifter sig med lokala flickor eller kvinnor. När de sedan strax förflyttas tar de med sig sin fru.

Medlemmarna i Al Shabaab består av en del religiöst övertygade personer men också av besegrade TFG-soldater, personer som anslutit sig för att förtjäna sitt levebröd och även personer som på annat sätt är rena opportunisterna. Det finns medlemmar i Al Shabaab som använder sin ställning för egen vinning. I Puntland finns det till och med Al Shabaabmedlemmar som tuggar khat. Ledarna i Al Shabaab kan inte tillrättavisa de unga pojkarna i organisationen. Att låta barnen ha makt och en position gör uppdraget attraktivt. Så på plats och i den uppkomna situationen kan varje Al Shabaabledare själv besluta. Senare kan en Al Shabaabledare med högre rang kanske gripa in och korrigerar beslutet som en yngre tagit.

⁸ Zakat är en av de fem pelarna inom islam. (De andra är trosbekännelsen, bönen, fastan och pilgrimsfärd till Mecka.) Zakat innebär att muslimer som har ekonomisk möjlighet är förpliktade att ge 2,5% av sitt ackumulerade välstånd som zakat.

6.2. Rekrytering till Al Shabaab

6.2.1. Formerna för rekrytering och hur de varierar över tid

Ju fler som deserterar eller dör i strid desto flera måste rekryteras. Al Shabaab vänder sig till skolor och madrasas och vänder sig i första hand till pojkar i åldern 12- 16 år, även om det förekommer att även yngre och äldre rekryteras. De talar med eleverna på skolorna om jihad och uppmanar skolorna att sända en viss andel av eleverna till Al Shabaabs milis. Det händer också att Al Shabaab uppmanar folk att komma till t.ex. marknaden för att där rekrytera dem. De lockar pojkarna med att de får mobiltelefon och pengar. De använder sig inte i första hand av tvång i form av våld utan det handlar om att barnen sätts under press att de ska göra sin plikt som muslimer och om hjärntvätt av pojkarna. En annan aspekt på rekryteringen är att det för närvarande i princip bara finns två sätt att försörja sig. Det ena är att starta ett litet företag och det andra är att familjen har en eller två familjemedlemmar i en milis.

Det förekommer också att pojkar tas handgripligen i skolor eller ur fordon. Tvångsrekrytering med våld är dock en sämre strategi då det innebär en större risk att barnet rymmer och tar geväret med sig. Under perioder när Al Shabaab är militärt pressade ökar den handgripliga tvångsrekryteringen. Under våren 2011 då februarioffensiven pågått har det blivit mera vanligt att hämta män till milisen med tvång. Även äldre män tvingas. Det finns enstaka exempel att så gamla män som 80 år tagits med tvång. Den huvudsakliga målgruppen för rekrytering är dock fortfarande pojkar och yngre män.

Al Shabaab har även börjat använda sig av klanerna vid rekrytering. Man vänder sig till klanerna och uppmanar dem att ställa ett visst antal pojkar till Al Shabaabs förfogande. Pojkar från klaner som är i allians med Al Shabaab är mer utsatta för den här typen av rekrytering om pojken befinner sig i det område där hans klan finns. Det gäller rahanweyneklanen men också underklaner inom hawiye⁹ och administrationen i Himan och Heeb. I vart fall innan februarioffensiven 2011 gällde de även darood - marehan i Gedo. Även den här typen av rekrytering, när Al Shabaab uppmanar klanledare att förse Al Shabaab med stridande, har ökat i och med februarioffensiven 2011. Att Al Shabaab rekryter genom klaner innebär inte att de slutat rekrytera personer från minoritetsgrupper som befinner sig i områden som kontrolleras av Al Shabaab. I Marka, Dhooble och Kismaayo har Al Shabaab registrerat hur många människor det finns i varje familj. I Dhooble registrerades också alla nykomlingar i området. Det är inte känt om registren sedan faktiskt använts i samband med rekryteringar.

⁹ Hawiyeklanerna duduble, murosade, ayr, salebaan, hawadle och galjel är i allians med Al Shabaab. Listan är inte uttömmande.

6.2.2. Rekrytering av flickor och kvinnor

Al Shabaab rekryterar flickor till sin säkerhetstjänst och de får grundläggande utbildning i spionage. Flickor och kvinnor förväntas också bidra genom att skänka smycken, laga mat och underhålla de stridande genom att gifta sig med dem. Mer om äktenskap med pojkar och män från Al Shabaab under avsnitt 6.8 Äktenskap med medlemmar i Al Shabaab. Däremot ser man inte flickor eller kvinnor som strider.

6.2.3. Namn

Den som rekryteras till Al Shabaab får ett namn som används inom Al Shabaab. Det innebär att personen har dels sitt namn som vederbörande fått av familjen, dels ett namn som används inom Al Shabaab. Det förekommer också att personer använder sig av ett tredje namn i diasporan.

6.3. Träningsläger

Al Shabaab har träningsläger som drivs av de utländska stridande. Det är indoktrineringscenter där man vistas upp till ett halvår. Indoktrineringen är effektiv och det finns exempel där föräldrar efter att pojken lämnat träningslägret lyckats ta sin son från Al Shabaab och skickat honom utomlands. Pojken återvänder dock frivilligt till Al Shabaab. Andra exempel vittnar om barn som till ledarna i Al Shabaab anger föräldrarnas försök att få barnen från Al Shabaab. Nu när Al Shabaabs ekonomi är ansträngd får de skära ner på den ideologiska skolningen. Träningen i lägret innebär två till tre månaders träning med handeldvapen. Det finns uppgifter om att inriktning mot självmordsbombning har minskat i omfattning

Träningslägren är strängt bevakade och ingen besökare kommer in och ingen som är där för träning kommer ut under tiden som man ska genomgå träningen. Är man väl i lägret får man bara träffa personer i lägret och kan inte kontakta någon på utsidan. Mobiltelefoner är inte tillåtna i träningslägren. Det finns gott om mat och skador som kan uppstå vårdas man för inne i lägret. Möjligheten att rymma är så nära obefintlig som man kan komma.

Det finns två träningsläger i Nedre Shabelle, ett i Mellersta Shabelle, ett i Hiiran, ett i Galguduud och flera i Juba. Listan är inte uttömmande.

6.4. Al Shabaabs milis

Även om Al Shabaab i pressade situationer även rekryterat äldre män är det stora flertalet av de stridande i milisen under tjugo år. De flesta andra är yngre än fyrtio år. De som dödas och såras i striderna tenderar att vara barn. Av det kan man sluta sig till att de används i frontlinjen. Utländska stridande används huvudsakligen inte i frontlinjen.

Al Shabaab har förmågan att omorganisera sig. De har dragit sig tillbaka från vissa orter för att inte förlora för många stridande, men de är fortfarande organiserade.

Al Shabaabs soldater är mer stridsvilliga än TFG-soldaterna. Al Shabaab betalar sina stridande regelbundet den tjugoåttonde varje månad, vilket inte TFG gör. En källa uppger att stridande för Al Shabaab förväntar sig att Al Shabaab ska ta hand om dem. Det betalas ingen ekonomisk ersättning till den dödes familj om en stridande för Al Shabaab dött. Det finns ingen struktur för det. Al Shabaab har många döda i strid och det skulle vara omöjligt att betala ekonomisk ersättning för alla. Att dö i strid anses vara en del av jihad och behöver inte kompenseras. Däremot betalade Al Shabaab ekonomisk ersättning till familjerna till de i strid dödade Al Shabaabmedlemmarna under 2007/2008 då upproret mot etiopierna pågick och en period därefter.

De rykten som florerat att Al Shabaab dödar sina egna skadade kan inte bekräftas.

6.5. Lämna Al Shabaab

Det finns många tillfällen att desertera från Al Shabaab under natten vid frontlinjen. Däremot bedöms det i praktiken omöjligt att ta sig från ett träningsläger.

Al Shabaab är generellt sett inte längre lika intresserade av att leta upp folk som deserterat. De har mindre kapacitet att kontrollera hela processen och deras fokus än nu på att behålla dem som är i milisen. För den som behöver gömma sig för Al Shabaab efter att ha deserterat finns det möjlighet att ta sig till Boosaaso i Puntland. Det är mer riskabelt att ta sig till Kenya eftersom Al Shabaab har ett nätverk där. I Mogadishu går den som har deserterat över till TFG-kontrollerat område. I TFG-kontrollerat område måste man undvika risken att bli betraktad som spion. Deserteringen kan lyckas om man väljer att åka hem till sin klans hemområde. Är det området kontrollerat av Al Shabaab, riskerar man att som nykomling uppmärksammas av Al Shabaab i hemområdet. Det vanliga om någon vill lämna Al Shabaab är att man samlar ihop pengar och skickar vederbörande utomlands. Det finns undantag när det går att lösa på annat sätt. Är barnet mycket ungt och har en släkting inom Al Shabaab kan släktingen ibland hjälpa barnet att när det är placerat vid fronten lämna Al Shabaab.

Den som deserterat och uppmärksammas av Al Shabaab skjuts till döds utan att man gör sig besvär med en rättegång. När det gäller pojkar upp till 16 års ålder är det vanligt att de i stället piskas. Det finns exempel när en person deserterat och begivit sig till sin klans hemområde i regionen Bay där rahanweyneklanen finns och är starkt involverade i Al Shabaab i området. Familjen överlämnade personen till Al Shabaab för piskstraff och återsändes sedan till fronten.

I områden som under februarioffensiven 2011 återtagits från Al Shabaab av TFG-vänlig milis fick de som deserterade från Al Shabaab amnesti när de överlämnade sina vapen till äldste i klanen.

Unicef är beredd att ta hand om de barn som hoppat av från Al Shabaab. Arbetet har dock försvårats och inte kommit igång. De som hoppat av och har kontaktat AMISOM är enskilda samt små grupper. Det finns även några avhoppare från Al Shabaab på hög nivå som skulle behöva hjälp.

6.6. Hot från Al Shabaab

6.6.1. Riskprofiler

Personer som är i riskzonen för att bli föremål för Al Shabaabs riktade våld är personer inom TFG, parlamentsledamöter, lokala polischefer, människorättsaktivister, personer från NGO:er, det civila samhället och karismatiska inflytelserika personer som har förmåga att samla en opinion. Även lokal personal som arbetar för västliga organisationer eller organisationer som finansieras av väst löper en ökad risk att bli måltavlor.

Al Shabaab har kontroll på vilka som bor i området de kontrollerar. Att komma ny till ett område eller komma tillbaka efter en längre frånvaro kan innebära en risk. Al Shabaab kan misstänka vederbörande för att vara spion.

Vanliga medborgare har inte problem med Al Shabaab med mindre än att Al Shabaab kan anföras att de har gjort någonting fel. Den som sålt eller hyrt ut videofilmer kan få problem med Al Shabaab lokalt. Al Shabaab skulle förmodligen inte spåra den personen om denne förflyttar sig till ett annat område. Al Shabaabs administration har numera mindre kapacitet att kontrollera och följa upp. Däremot om filmuthyraren tillfångatas av Al Shabaab har denne problem. Hur stora problem beror bland annat på vem du är och var du befinner dig geografiskt.¹⁰

6.6.2. Hotens struktur

Al Shabaab varnar generellt genom att hota innan de agerar mot en person som de anser är obekvämlig eller som bryter mot deras regler. Hoten kan framföras genom telefonsamtal, sms eller en bekant. Slutar vederbörande då denne hotas händer vanligen ingenting. När Al Shabaab har kontroll över ett område minskar hoten, men när de är försvagade ökar de. Det är en taktik för att ingen ska våga stödja TFG.

Den som i Al Shabaabs ögon har begått ett allvarligt brott ges ingen varning. Om Al Shabaabs ledare Ahmed Abdi Godane, också känd som Muktar Abu Zubeyr, och hans inre krets vill döda någon blir detta inte allmänt känt förrän det har skett.

Nykomlingar till ett område kartläggs eftersom Al Shabaab vill ta reda på om vederbörande är spion eller på annat sätt motståndare till Al Shabaab. I områden där Al Shabaab har ett starkt fäste och kontroll kan de skaffa information om personen och kanske fängsla denne tills de har den kunskap

¹⁰ Se avsnitt 7 Klansystemet och klanskydd för vidare analys om variabler för att bedöma individens utsatthet gentemot Al Shabaab.

de behöver. I områden där de inte har hundra procentig kontroll är de mer nervösa och kan agera mer drastiskt mot nykomlingen. Beroende på situationen kan nykomlingen eventuellt dödas.

6.7. Straffrihet

Medlemmar i Al Shabaab behöver normalt inte oroa sig för straff för övergrepp som de begår. Medlemmar i Al Shabaab läser sharia och de dekret som Al Shabaab utfärdar som fan läser Bibeln och använder dem för att få tillgång till sex och annan personlig vinning. På så sätt öppnar dekret från Al Shabaab upp för olika övergrepp. Deras agerande kan förklaras och blir lagligt i enlighet med sharia. Ett exempel är utomäktenskapliga våldtäkter som i princip inte förekommer inom Al Shabaabs område eftersom den sexuella relationen legaliseras. Se vidare under avsnitt 6.8 Äktenskap med medlemmar i Al Shabaab.

6.8. Äktenskap med medlemmar i Al Shabaab

I Somalia har man traditionellt utbytt brudar som en del i en konfliktlösning mellan klaner. Ett traditionellt somaliskt äktenskap är arrangerat av brudparets föräldrar och släkt utan att den blivande bruden tillfrågas. Dessa traditioner har i viss mån förändrats men tvångsäktenskap är inte någon ny företeelse som har kommit till Somalia med Al Shabaab.¹¹ Inom islam har flickan/kvinnan inte rätt att själv fatta beslut om äktenskap utan det krävs att hennes far eller annan manlig släkting fattar beslutet. Inom Al Shabaab följer man islam, men man anpassar den pragmatiskt till den situation man befinner sig i. Exempelvis tillfrågas flickans/kvinnans far om äktenskapet, men om han säger nej tas flickan/kvinnan i alla fall. Al Shabaab betraktar i dessa fall fadern som en otrogen eftersom han inte vill ge sin dotter till en Al Shabaabmedlem och därmed inte anses stödja jihad. I och med att fadern är en otrogen behöver hans åsikt inte respekteras. Att flickan/kvinnan tas mot faderns vilja händer oavsett vilken klan flickan/kvinnan kommer från. Brudparet genomgår nikah¹², dock ger fadern eller annan manlig släkting inte alltid sitt medgivande. I Al Shabaabs ögon är det trots detta ett giltigt äktenskap.

Flickor och kvinnor ges som brudar till de stridande. Företeelsen ökar i omfattning när Al Shabaab har dålig ekonomi eftersom äktenskap används som komplement till betalningen. De som ska lämna Al Shabaabs träningsläger för att gå ut i strid får först gifta sig. I princip handlar det om fritt sex för de stridande i Al Shabaab även om det sker inom äktenskapets ram. Den här typen av äktenskap förekommer i större utsträckning bland minoritetsklaner¹³ i områden som kontrolleras av Al Shabaab. Det finns också de som frivilligt ger sina döttrar till Al Shabaab, särskilt utbrett är det

¹¹ Migrationsverket, *Somalia Äktenskap samt vårdnad av barn Rapport från utredningsresa 27 februari – 12 mars 2009 till Hargeisa och Nairobi*, 2009-06-17, s. 10 [Lifos 20971]

¹² Nikah är det kontrakt som brudgummen ingår med bruden eller brudens legale vårdnadshavare.

¹³ En minoritetsklan är en klan som i det område den befinner sig är i minoritet. Ska inte förväxlas med minoritetsgrupper.

hos minoritetsgrupper. Det finns en trend bland männen i Al Shabaab som går från att gifta sig med flickor/kvinnor från minoritetsklaner och minoritetsgrupper mot att gifta sig med flickor/kvinnor från starka klaner. Många män i Al Shabaab är från minoritetsgrupper eller svaga klaner och vill gärna gifta sig med en kvinna från en stark klan.

Flickors möjligheter är begränsade och de har egentligen bara att välja mellan två saker för att få ett drägligt liv. Den ena är tahrīb¹⁴ och den andra är att gifta sig med en rik och mäktig man. Mot den bakgrunden kan en man som är medlem i Al Shabaab vara ett strategiskt gott val. De har pengar eftersom de får betalt varje månad. Flickans familj får genom flickan del i detta. Det finns också en säkerhetsaspekt. Är du med i Al Shabaab rör ingen dig. Företeelsen kan jämföras med Black Cat¹⁵, men nu har den religiösa förtecknen. Det finns också flickor som frivilligt gifter sig med en Al Shabaabmedlem som sitt bidrag till jihad.

Flickorna och kvinnorna som gifter sig vet inte att dessa äktenskap till stor del är mycket kortvariga. Mannen kan välja att skilja sig men det är också vanligt att den stridande i Al Shabaab dör. Som änka i Al Shabaab tillämpas dumaal¹⁶ på ett nytt sätt. Änkan gifts bort med en annan Al Shabaabmedlem som betraktas som den avlidne makens bror. Det finns en trend att var flickan/kvinnan tidigare gift med en fotsoldat gifts hon bort med en annan fotsoldat, var hon tidigare gift med en officer gifts hon bort med en annan officer. Om kvinnan säger nej till nytt giftermål kan hon dödas. Hennes familj har inget att säga till om såvida de inte har en hög Al Shabaab-officer i familjen. Många flickor flyr Somalia för att undkomma äktenskapet. Det finns exempel när flickor på kort tid fått gifta sig med fem Al Shabaabmedlemmar. Iddah-perioden¹⁷ respekteras. En källa uppger att det finns ett ökande antal unga kvinnor som överges när äktenskapet är över. En del av dem är gravida eller har små barn. Om de har möjlighet att återvända till sin familj tas de emot där. Al Shabaabs lokala ledare roterar på sina poster och när de flyttar tar de med sig sina fruar. Det innebär att änkan kan befinna sig långt från sin familj.

¹⁴ Tahrīb är arabiska och betyder smuggling/trafficking mm. och i det här sammanhanget avses en resa till Västvärlden.

¹⁵ Black Cat användes tidigare som benämning för en företeelse där en kvinna från en minoritetsgrupp, huvudsakligen från reer hamar, av fri vilja eller av tvång gifte sig med en man från en stark majoritetsklan t.ex. hawiye – habr gedir. Äktenskapet kunde förse kvinnans familj med ett visst mått av säkerhet, medan svärsonen till stor del kontrollerade kvinnans familjs ekonomi och också försåg sig med icke blygsamma andelar av den. Kvinnornas familjer gav sina svärsöner öknamnet Black Cat, därav namnet på företeelsen.

¹⁶ Dumaal finns i den somaliska traditionen och innebär att änkan gifter sig med den avlidne makens bror.

¹⁷ Iddah är en företeelse inom sharia och påbörjas när mannen skiljer sig från kvinnan för att vara under en period om tre menstruationer, eller för kvinnor som slutat menstruera under tre månader, under vilka mannen sexuellt måste avhålla sig från kvinnan. När perioden är över är äktenskapet avslutat. Dess funktion är att säkerställa att man vet vem som är far till kvinnans barn.

Änkor har 2010 i Jowhar tvingats gifta sig med Al Shabaabmedlemmar. Änkorna uppfattades ha pengar och fick därför gifta sig med en jihadist för att stödja honom. På ett sätt handlade det om att ”adoptera” en jihadist.

En mycket ovanlig företeelse är när redan gifta kvinnor tas av män från Al Shabaab som gifter sig med dem. Företeelsen grundar sig i en föreställning om att ett äktenskap med en man som inte är muslim inte är giltigt och således betraktas det som en nullitet. Män som inte är medlemmar i Al Shabaab betraktas som otrogna och utifrån detta betraktas inte deras äktenskap som giltiga. Det innebär att en kvinna med flera barn kan tas från sin make och giftas med en medlem i Al Shabaab utan skilsmässa från sin första make. Företeelsen är mycket ovanlig – en av våra samtalspartner i Nairobi hade hört talas om två eller tre fall under två till tre år.

Kvinnor vars make övergivit dem för en period om fyra månader har rätt att be om en annullering av äktenskapet. Det finns enstaka exempel där en somalisk man varit ifrån sin hustru och Al Shabaab i radion annonserat att mannen måste återvända till hustrun i Mogadishu inom tre månader. Mannen kom inte tillbaka och khadin¹⁹ annullerade äktenskapet och gifte sig med kvinnan. Det är dock inte vanligt att Al Shabaab tillämpar detta för att gifta sig med kvinnan. En anledning skulle kunna vara att många av Al Shabaabs högsta ledare är diasporasomalier. De kommer främst från Storbritannien, Sverige, Danmark och USA och de flesta av dessa åker mellan sina två hemländer. Ibland åker de hem till västvärlden för behandling när de sårats och kan då vara borta i fem-sex månader. Samma regel som redogjorts för ovan gäller även för dem. Det kan vara en anledning till att det inte är vanligt att övergivna kvinnors äktenskap annulleras.

6.9. Kvinnors situation

Al Shabaab kommer med nya påbud om hur kvinnor ska klä sig. Klädselns utseende förändras liksom vilket material den ska ha. Varje ny administration inför nya regler, vilket bland annat är ett sätt att tjäna pengar. Kvinnorna behöver köpa nya kläder för att anpassa sig till de nya reglerna. I vissa områden får kvinnor inte bära BH. I andra ska sockornas färg signalera om kvinnan menstruerar (röda sockor) eller är ogift.

Kvinnor tillåts inte vara på allmänna platser utan manligt sällskap. Al Shabaab är motståndare till att kvinnor ska sälja varor på gatan eller utföra andra jobb. De måste i viss utsträckning tolerera det eftersom kvinnorna måste försörja sig, men vill helst att kvinnorna håller sig hemma. Unga kvinnor i åldern 13 – 35 år förväntas följa de stränga reglerna, medan de äldre kan bemötas med viss lättnad på kraven på efterlevnad.

¹⁹ Khadi är en muslimsk domare.

6.10. Könsstympning

Al Shabaab har förbjudit könsstympning i alla former. Könsstympning tillämpas dock fortfarande även i områden som kontrolleras av Al Shabaab. Kulturen att könsstympa är stark och i det somaliska samhällets förväntas en flicka vara oskuld när hon gifter sig.

Under 1990-talet minskade omfattningen av könsstympning av ekonomiska skäl. Det är en kostsam procedur i och med att kvinnan som utför ingreppet ska betalas och gäster som övervarar riterna ska bjudas på mat och kakor. Det finns även nu områden där många är fattiga och pengar i stor utsträckning saknas för att utföra könsstympning. Personer i diasporan kan alltid skicka pengar så att familjen får råd att könsstympa sina döttrar.

7. Klansystemet och klanskydd

7.1. Om klansystemet och klanskydd

Klansystemet har ett starkt fäste i Somalia och har funnits sida vid sida med andra strukturer genom kolonialismen och tiden som självständig stat. Klansystemet är komplext och dess betydelse i olika avseenden har varierat över tid. I och med att statens strukturer för samhället försvann i samband med Siad Barres fall 1991 fick klanen en än mer central roll i samhället.

Klansystemet kan ge individen skydd mot våld samt fungera som socialt skydds nät. En klanfamilj är indelad i flera lager av subklaner. Det är genom den diyabetalande subklanen²⁰, en klannivå med mellan några hundra till några tusen män, som en individ har sin politiska och juridiska status. Individen är underordnad kollektivet i gruppen vad gäller rättigheter och intressen. Genom bilaterala avtal mellan klaner regleras frågor om t.ex. betesrättigheter och ersättning från en diyabetalande subklan till en annan när någon dödas.²¹ Klanskyddet innebär delaktighet i ett kollektiv med dess position, rättigheter och möjligheter till ersättning och kompensation vid skada eller förlust av något slag.

Klanidentiteten är hos somalier stark, även hos yngre personer, och finns där även under klansystemets upp- och nedgångar. I goda tider är klansystemet inte så väsentligt i vardagslivet men alla somalier, även barnen, känner till sin klan tillhörighet. Länken mellan klan tillhörighet och hemort är tydlig och somalierna vet var klanerna har sin hemvist. Somalierna, även i diasporan, betalar sin diya och den ekonomiska stöttning som efterfrågas av klanen. Den som inte betalar förlorar omgivningens respekt. För den som aspirerar

²⁰ Diya är blodskompensation som betalas av en diyabetalande subklan till en annan. Diyabetalande subklan är den nivå av subklan (underklan) som är ansvarig för sin subklans säkerhet och har skyldighet att kompensera andra subklaner för skada som den egna subklanen åsamkat dem.

²¹ Gundel, Joakim, *The predicament of the "Oday" The role of traditional structures in security, rights, law and development in Somalia*, 2006-11-01, s. 4ff

på ledarskap inom klanen, sin stad eller Somalia som helhet får det att inte betala sin del till klanen avgörande negativa konsekvenser.

Under 2007/2008 underminerades klanskyddet. Al Shabaab utförde attacker maskerade vilket ledde till att man inte kunde se varifrån våldet kom. Vidare riktade Al Shabaab våldet mot inflytelserika personer i samhället såsom affärsmän och äldste i klanerna, till och med ugaas.²² En del tvingades att lämna landet och de som stannade kvar har tvingats hålla en låg profil. När de inflytelserika personerna inte fritt kunde agera och när man inte längre visste vem som utfört attacken ledde det till att klanernas inflytande minskade starkt och i vart fall i Mogadishu i praktiken eliminerades. Klanernas möjligheter att agera har dock sedan 2009 och framåt åter förbättrats. Klanskyddet är dock generellt svagt, men bilden är komplex och innehåller variationer beroende av flera olika variabler.

Al Shabaab har ändrat sitt sätt att förhålla sig till klanerna. De har nu börjat knyta klaner till sig. Klaner som har en allians med Al Shabaab är hawiyeklanerna duduble, murosade, ayr, salebaan, hawadle och galjel.²³ De använder sig ofta av svaga klanlinjer inom de större klanerna men även av minoritetsgrupper. Detta har dock inte förändrat det faktum att de fortfarande utför riktade attacker mot inflytelserika personer som exempelvis äldste, för att försvaga klanernas inflytande. I Ceel Buur där Al Shabaab är starka har Al Shabaab efter en protest mot dem låtit arrestera fem inflytelserika äldste för att de inte visat Al Shabaab respekt. De fem har sedan skickats bort från området till regionen Hiiran. I Marka har unga Al Shabaabmedlemmar arresterat äldste från sin egen klan.

En första viktig distinktion som måste göras när klansystemets möjlighet att fungera ska analyseras är den mellan områden som kontrolleras av Al Shabaab och områden som kontrolleras av andra administrationer. Mogadishu har en särställning och ska ses som en särskild enhet.

När det gäller frågor som har politisk, ideologisk eller religiös betydelse har klanen mycket små, gränsande till inga, möjligheter att förhandla med Al Shabaab. Denna begränsning gäller oavsett omständigheter i övrigt och oavsett vilken ort det rör sig om. Vilka frågor som har politisk, ideologisk eller religiös betydelse ska ses med Al Shabaabs ögon. Rekrytering till Al Shabaabs styrkor samt äktenskap med Al Shabaabmedlem mot flickan eller kvinnans vilja som en del av jihad är exempel på företeelser som har en politisk, ideologisk och religiös betydelse.

²² Ugaas är en titel på en klanledare på hög nivå. För vidare fördjupning se t.ex. Gundel, Joakim, *The predicament of the "Oday" The role of traditional structures in security, rights, law and development in Somalia*, 2006-11-01

²³ Listan är inte uttömmande.

7.2. Områden utanför Mogadishu som inte kontrolleras av Al Shabaab

Klanskyddet fungerar i områden i centrala Somalia där Al Shabaab inte har kontroll för dem som är från området och har sin klan där. Klankonflikter löses genom de traditionella konfliktlösningsmekanismerna. Äldste i klanerna uppfattas kunna kontrollera utvecklingen av konflikter och då undvika att de eskalerar.

Hur en person som kommer ny till området mottas är beroende av om dennes sub - subklan och diyabetalande subklan finns i området. Den som inte under sin frånvaro har underhållit sina sociala kontakter med sin klan i området har svårare att komma tillbaka. Resurserna i området är knappa och ju knappare resurser desto mer intolerant inställning till nykomlingar och återvändare. Mot den här bakgrunden har en person som varit borta från området en längre tid utan att underhålla sina kontakter sannolikt inte tillgång till klanskydd.

7.3. Områden utanför Mogadishu som kontrolleras av Al Shabaab

Klanens möjlighet att bereda en individ skydd varierar med flera olika faktorer. Frågans art, vilka positioner i samhället de inblandade har och vilka kopplingar som kan finnas till personer inom Al Shabaab, vilken ekonomisk ställning de inblandade har, om personen tidigare negativt uppmärksammats av Al Shabaab, om orten har strategisk betydelse för Al Shabaab, om den lokale Al Shabaab-ledaren är från orten och den lokala klanen eller inte, samt maktbalansen på orten mellan klanen och Al Shabaab är alla faktorer som måste vägas in i analysen.

När det gäller frågor som har politisk, ideologisk eller religiös betydelse har som nämnts ovan klanen mycket små, gränsande till inga, möjligheter att förhandla med Al Shabaab. I andra typer av frågor kan klanen om andra förutsättningar är uppfyllda ha inflytande över Al Shabaabs beslut. Kriminalitet utan politisk, ideologisk eller religiös betydelse liksom frågor rörande vatten- eller betesrättigheter är frågor där klanerna fortfarande, beroende på omständigheterna i övrigt, fortsatt kan ha inflytande.

Klanernas inflytande varierar med geografisk ort. Orter som är av strategisk betydelse för Al Shabaab, såväl politiskt som ekonomiskt, kontrolleras hårdare och där är klanernas inflytande i princip obefintligt. Exempel på sådana orter är kuststäderna där inkomsterna från hamnen är viktiga för Al Shabaab. Jowhar är ett annat exempel på en ort med god ekonomi som därmed är en strategiskt viktig ort för Al Shabaab, medan Cadale har sämre ekonomi och inte har samma strategiska betydelse trots sin placering vid kusten. På orter som inte är strategiskt eller ekonomiskt viktiga är klansystemets möjligheter att fungera bättre.

Om den lokale Al Shabaabledaren är från orten har klansystemet större möjligheter att fungera. Det är av betydelse om Al Shabaabledaren är från

samma klan som den som ber om hjälp. I detta sammanhang bör också nämnas att ju närmare koppling som finns in i Al Shabaab genom klan, släkt, familj desto större möjlighet till inflytande finns. Därutöver har det betydelse vilken social och ekonomisk ställning den person har som vänder sig till den lokale Al Shabaab-ledaren. Den lokale Al Shabaab-ledarens handlingsutrymme att tillmötesgå klan är beroende av ärendets karaktär och hur högprofilerad frågan är. Har överordnade inom Al Shabaab kännedom om ärendet minskar klanernas möjligheter till inflytande betydligt.

Regionerna Bay och Bakool har en särställning. I de båda regionerna har Al Shabaab-ledaren Mukhtar Robow från klanen rahanweyne stort inflytande. Klanerna har där stöttat Al Shabaab och rahanweyne som klan har genom Robow inflytande i Al Shabaab i regionerna. Några ugaas sammanträder då och då och det finns möjligheter för rahanweynebefolkningen att föra fram frågor till Al Shabaab-ledare som är från rahanweyneklanen. De äldstes inflytande är dock begränsat även i regionerna Bay och Bakool. Det kan exemplifieras med att Al Shabaab utvisat NGO:er som arbetar med humanitär hjälp. Hade äldste haft ett avgörande inflytande hade inte Al Shabaab kunnat göra det. Ett annat område där klanen, i det här fallet darood – marehan, haft stort inflytande under Al Shabaabs administration var i regionen Gedo.

7.4. Mogadishu

Mogadishu är en delad stad där vissa delar kontrolleras av Al Shabaab och andra av TFG och AMISOM. Mogadishu särskiljer sig även på det sättet att klanskyddet under 2007/2008 slutade fungera. Stadens befolkning består av personer från olika klaner och generellt kan ingen klan sägas ha inflytande över något speciellt område. Klanmiliserna är borta. Som undantag från den beskrivningen ska sägas att i stadens södra delar såsom Hamar Weyne, Hamar Jabjab och Medina finns en stor abgalbefolkning,²⁴ men även andra klaner finns i områdena. I Medina har abgalklanens milis vid två tillfällen slagit tillbaka angrepp från Al Shabaab och i området finns vägspärrar som administreras av abgal. I förhållande till abgal i Mogadishu kan klanskyddet fungera. I övrigt är det många klaner i Medina och det är svårt för någon särskild klan att ge skydd.

Hawiyeklaner, framförallt habr gedir, som tidigare var starka i Mogadishu har i stor utsträckning flyttat på sig från staden. TFG:s förre president Abdullahi Yusuf var fientligt inställd till habr gedirklanerna, framförallt hawiye – habr gedir – ayr som ansågs representera upproret mot TFG. De etiopiska trupperna slog ner på habr gedirklanerna under 2007/2008 och de klanerna finns nu i stor utsträckning i Afgooyeområdet.

I de av Al Shabaab kontrollerade områdena i staden måste beaktas att klanerna generellt har en svag position i staden. Al Shabaabs ställning i de delar som de kontrollerar är stark och att Mogadishu är den strategiskt viktigaste staden för Al Shabaab att ha kontroll i. Ledarna inom Al Shabaab

²⁴ Abgal är en subklan inom hawiye.

finns i Mogadishu och staden styrs strikt efter Al Shabaabs påbud. Detta leder till att klanskyddet i de av Al Shabaab kontrollerade områden i Mogadishu är mycket svagt. Är Al Shabaabedaren från den stadsdel där han verkar är det lättare att arbeta med honom. Då vet man vem Al Shabaabedaren är släkt med och kan gå via släkten för att påverka. Om Al Shabaabedaren fått order från högre instans inom Al Shabaab, om frågan har politisk, ideologisk eller religiös betydelse eller om en släkting till den andre parten i konflikten är med i Al Shabaab hindrar det möjligheten att nå en överenskommelse. Klanernas inflytande i Mogadishu är starkt begränsat och en källa uppger att ovan beskrivna sätt att nå en överenskommelse med en Al Shabaabedare genom släkten kan gå genom klan men i Mogadishu där klanerna är försvagade också genom vänskapsband.

8. Yttrandefrihet

Inom media finns en självcensur. Journalister som rapporterar om saker som är misshagliga för TFG riskerar fängslande eller död. Inom områden kontrollerade av Al Shabaab pratar folk som man alltid har gjort privat. Vad man kan säga offentligt har dock förändrats, vilket också påverkar media. Befolkningen, även de sekulariserade somalierna, har lärt sig leva och hantera situationen under Al Shabaabs styre.

TFG har sedan sommaren 2010 haft utländska medierådgivare som fört en aggressiv propaganda för TFG.

9. Sjukhus och läkare

I det område som TFG kontrollerar eller har inflytande över i Mogadishu är sjukhusen Medina och Keseney öppna och stöds av Internationella Röda Korset. I Medina har man tillgång till utrustning och sjukhuset har officiellt 85 platser. Vid attacker som leder till många skadade kan uppåtdas 200 – 300 platser. Under 2010 togs enligt statistiken 6 000 personer emot på sjukhusen i Medina och Keseney. På Medinasjukhuset finns tio kirurger och i Keseney sjukhuset nio kirurger. Erfarenheten skiftar mellan kirurgerna, några är utbildade i Italien och har tjugo till trettio års erfarenhet medan andra är nya. Utanför Mogadishu är det svårare att få utbildade och erfarna läkare och braindrain gör sig starkare påmint.

Under februarioffensiven 2011 har AMISOM-soldaterna vårdats inom AMISOM:s försorg men ibland också på Medinasjukhuset. AMISOM skickar även sina skadade utomlands för vård. TFG har en egen liten vårdinrättning för dem i sina led som sårats men vårdas ibland även de på Medinasjukhuset.

Benadir Universitetet utbildar nya kirurger. Utbildningen till kirurg varar under ett år.

I Al Shabaabkontrollerat område i Mogadishu ligger ett sjukhus i Dayniile.

I Mellersta Juba har Internationella Röda Korset öppnat två kliniker.

Källförteckning

Elektroniska källor

Gundel, Joakim, *The predicament of the "Oday" The role of traditional structures in security, rights, law and development in Somalia*, 2006-11-01
<http://www.migrationsverket.se/lifos/dok.do?dtyp=&fritext=Oday&fritext=%40DOCN&sidStorlek=10&sorteringsOrdning=-UDAT,-DOKN&mode=&currDokument=5> (Hämtad 2011-05-05)

Migrationsverket, *Somalia Äktenskap samt vårdnad av barn Rapport från utredningsresa 27 februari – 12 mars 2009 till Hargeisa och Nairobi*, 2009-06-17 [Lifos 20971]
<http://www.migrationsverket.se/include/lifos/dokument/www/090617101.pdf> (Hämtad 2011-05-05)

Muntliga källor

International Committee of the Red Cross (ICRC), Nairobi

Internationella organisationer, Nairobi

SAACID Australia, Nairobi

Somalias ambassad i Nairobi

Somalier från diasporan som arbetar med internationella frågor

Sveriges ambassad i Nairobi

UNHCR Somalia, Nairobi

World Food Programme, Nairobi

UNHCR Kenya, Nairobi

Förkortningar

AMISOM Afrikanska Unionens fredsbevarande styrkor

ASWJ Ahlu Sunna Wal Jamaa

TFG Transitional Federal Government, övergångsregering

Förklaring av ord

Diya	Blodskompensation som betalas av en diyabetalande subklan till en annan.
Diyabetalande subklan	Den nivå av subklan som är ansvarig för sin subklans säkerhet och har skyldighet att kompensera andra subklaner för skada som den egna subklanen åsamkat dem.
Duamal	Änkan gifter sig med den avlidne makens bror.
Iddah	Företeelse inom sharia som påbörjas när mannen skiljer sig från kvinnan för att vara under en period om tre menstruationer, eller för kvinnor som slutat menstruera under tre månader, under vilka mannen måste sexuellt avhålla sig från kvinnan. När perioden är över är äktenskapet avslutat. Dess funktion är att säkerställa vem som är far till kvinnans barn.
Khadi	Muslimsk domare.
Nikah	Det kontrakt som brudgummen ingår med burden eller brudens legale vårdnadshavare.
Tahrib	Är arabiska och betyder smuggling/trafficking mm.
Ugaas	Titel på en klanledare på hög nivå.
Zakat	En av de fem pelarna inom islam och innebär att muslimer som har ekonomisk möjlighet är förpliktigade att ge 2,5% av sitt ackumulerade välstånd som zakat.